

UOT 336.719
JEL H55

AĞAMALIYEV M.A., i.f.d
Bakı Avrasiya Universiteti
musa-agamaliyev@mail.ru
MURADOV Y.M., magistr
Bakı Avrasiya Universiteti
muradovy56@gmail.com
OSMANOV V.A., magistr
Bakı Avrasiya Universiteti
vusal-osmanov-1995@mail.ru

DÜNYA ÜZRƏ ÇİRKLI PULLARIN YUYULMASININ XUSUSİ MEXANİZMLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın əsas məqsədi müasir iqtisadi şəraitdə müvafiq çirkli pulların yuyulmasının birbaşa makroiqtisadiyyata təsirinin nəzəri aspektlərini dünya təcrübəsi əsasında tədqiq etməklə, respublikamızda onun mövcud inkişaf səviyyəsinin hansı durumda olduğunu ətraflı araşdırılması, eləcədə müasir problemlərin aşkar olunması, həmçinin sözügedən problemlərin ümumilikdə həlli yollarının kompleks şəkildə müəyyən edilməsi və eyni zamanda elmi baxımdan tamamilə əsaslandırılmış bir sıra təkliflərin verilməsi və ölkə iqtisadiyyatının inkişafına qarşı çıxarılan müxtəlif süni əngəllər, Bu məqsədlə məqalədə müasir dünya təcrübəsi öyrənilməklə ölkə üzrə **çirkli pulların yuyulmasının əsas üsulları** və onların birbaşa aradan qaldırılması metodları sisteminin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri tədqiq edilmişdir. **Tədqiqat işi** sistemli təhlil, məntiqi ümumiləşdirmə, statistik təhlil kimi tədqiqat metodları əsasında yerinə yetirilmişdir. **Tədqiqatın nəticəsi olaraq** dünya təcrübəsi öyrənilməklə ölkə üzrə **çirkli pulların yuyulması** sisteminin müasir vəziyyəti araşdırılmış, ötən illər ərzində dünya ölkələrində **çirkli pulların yuyulması** sisteminin gücləndirilməsi istiqamətində bir sıra uğurlu addımlar atılmış və mövcud qanunvericilik bazası təkmilləşdirilmişdir. Digər tərəfdən, mövcud vəziyyətin təhlili göstərir ki, dünya ölkələrində **çirkli pulların yuyulması** üzrə müvafiq proqramların əhatəliliyi və intensivliyi qənaətbəxş səviyyədə deyil və bu istiqamətdə mövcud problemlərin aradan qaldırılması məqsədilə müəyyən təkliflər irəli sürülmüş və çirkli pulların yuyulmasının birbaşa makroiqtisadiyyata təsiri sisteminin fəaliyyəti araşdırılmışdır. **Tədqiqatın məhdudiyyətləri:** daha ətraflı praktik informasiya tələb edir. **Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti** ondan ibarətdir ki, məqalədə irəli sürülən tövsiyə və təkliflər dünya ölkələrinin reallaşdırdığı çirkli pulların yuyulması siyasətinin məqsəduyğun və səmərəli şəkildə təşkil edilməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilər və ölkəmizdə çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınması istiqamətində daha ciddi addımların atılmasına səbəb ola bilər. **Tədqiqatın elmi yeniliyi və orijinallığı:** Dünya üzrə çirkli pulların yuyulması sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri araşdırılmış, təkliflər və tövsiyələr verilmişdir.

Açar sözlər: çirkli pullar, kölgə iqtisadiyyatı, korrupsiya, fiktiv şirkət, gəlirlərin leqallaşması.

GİRİŞ

Adətən, **çirkli pulların yuyulması və eləcədə kölgə iqtisadiyyatı** dedikdə, əsasən iqtisadiyyatın dövlətdən və həmçinin cəmiyyətdən gizlədilən hissəsi, və yaxud da dövlətin nəzarət və birbaşa uçot siyasətindən tamamilə kənarda qalan mühüm bir hissəsi kimi başa düşülür. Yəni ümumilikdə, kölgə iqtisadiyyatını bilavasitə gizli iqtisadiyyat kimi də nəzərdən keçirmək olar. Ümumiyyətlə kölgə iqtisadiyyatı ümumi iqtisadiyyatda birbaşa müşahidə olunmayan, həmçinin də rəsmi qeydiyyatla alınmayan hissələri əhatə edir və demək olar ki, bütünlükdə iqtisadiyyatı bilavasitə əhatə edə bilmir. Bu da öz növbəsində onu göstərir ki, sözügedən iqtisadiyyatın elə sahələri vardır ki, bütün bu uyğun sahələr dövlətin birbaşa nəzarətindən tamamilə kənarda qala bilmir. Artıq son illər ərzində ümumi iqtisadi artıma və onun mövcud struktura nəzəri diqqət salsaq

onda görürük ki, müvafiq kölgə iqtisadiyyatı birbaşa iqtisadi artıma olduqca əhəmiyyətli dərəcədə kəskin təsir göstərmişdir. Sonunda kölgə iqtisadiyyatı birbaşa qanunla qadağan olunmayan, ancaq vergi ödənişləri başda olmaq şərtlə müxtəlif ödənişlərdən yayınmaq məqsədilə insanlar tərəfindən həyata keçirilən biznes və yaxud da sahibkarlıq fəaliyyətidir. Məlumdur ki, qeyri-formal xarakter daşıyan bir sektor əsasən vergidən yayınma hallarına görə bir çox işçiləri ilə birbaşa əmək müqavilələrini bağlamayan və eyni zamanda çalışanların real əmək haqqlarını nəzərdə tutulandan faktiki olaraq az göstərərək bilavasitə daha az vergi ödəməyə cəhd göstərən müəssisələr, firmalar birliyi. Başqa sözlə desək özünün real gəlirlərini və eləcə də xərclərini tamamilə gizlədərək daha az miqdarda vergi ödəyən müəssisələrin, şirkətlərin fəaliyyəti olduqca şübhəli olan qeyri-formal sektorun birbaşa özəyində durur. Bu tipli müəssisələrə misal olaraq, tamamilə öz tələbatlarını ümumilikdə özləri ödəmək məqsədilə əsasən fəaliyyət göstərən mövcud ev təsərrüfatları və həmçinin məşğulluğu qeyri-rəsmi sayılan müəssisələri, eləcə də mizdlü işçi ilə birbaşa işəgötürən arasında formalaşan xüsusi münasibətlərin tamamilə sənədləşdirilmədiyi müəssisələri aid etmək olar. Adətən, qanunla qadağan edilmiş fəaliyyət növü dedikdə isə, birbaşa qanunla qadağan olunmuş bir sıra zərərli məhsulların istehsalı və həm də satışı, eləcə də qaçaqmalçılıq yolu ilə sözügedən məhsulların ölkəyə gətirilməsi, burada onların realizə edilməsi və həmçinin başqa qanunla birbaşa qadağan edilmiş fəaliyyət sahələri bilavasitə başa düşülür.

Dünyanın bir sıra ölkələrində müxtəlif dövlətlərin iqtisadi göstəriciləri bir-birindən olduqca səmərəli şəkildə fərqlənir. Xüsusən də Afrika dövlətləri arasında gizli iqtisadiyyatın yayılma miqyası üzrə əsasən Nigeriya ilə Misir dövlətləri kəskin şəkildə fərqlənməkdədir (demək olar ki, ÜDM-in təxminən yarısından çoxu, yəni 70%-i). Eyni zamanda Asiyada Tailandın mövcud gizli iqtisadiyyatı bu ölkənin ÜDM-nin demək olar ki, 70%-i məbləğində əsasən qiymətləndirilir. Bütün bunlar Latın Amerikası ölkəsi olan Boliviya da mövcud gizli iqtisadiyyatın ümumi səviyyəsi də təxminən bu ölçüdədir. Əsasən gəlirləri daha çox olan bir sıra dövlətlər arasında xüsusən Cənubi Koreya (bunun ÜDM-inin 28,8%-i) və eləcə də Yunanıstanı (bunun da ÜDM-inin 28,2%-i) ələlxüsüs qeyd etmək olar. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, gizli fəaliyyətin müvafiq olaraq ən aşağı həddi əsasən Yaponiya, Avstriya və digər Şimal ölkələrindədir.[3] Təbii ki, gizli iqtisadiyyatın daha geniş yayılmasının əsas səbəbləri kimi bir çox hallarda iqtisadiyyatın mövcud durumu, ölkə əhalisinin yaşayış səviyyəsi və minimumu, dövlətin meyyən etdiyi konkret sərhədlər, həmçinin vergi yükünün daha da ağırlığı, eyni zamanda işsizliyin əsas səviyyəsi və miqyası xüsusilə qeyd olunur. Bir sıra ölkələrdə gizli iqtisadiyyat ilə əsasən makroiqtisadi göstəricilərin birbaşa müqayisəli təhlili məhz bu dəlillərin sadəcə olaraq yalnız qismən hissəsini təsdiqləyir. Dünya təcrübəsində gizli iqtisadi fəaliyyətin ümumilikdə yayılmasının xüsusən iki əsas səbəbini bilavasitə fərqləndirmək olar: bulardan biricisi, Kapitalın əsas mahiyyəti; ikincisi isə Dövlət hakimiyyətinin xüsusi xarakteridir.

Müasir bazar iqtisadiyyatının birbaşa hərəkətverici qüvvəsi əldə olunan mənfəət, daha doğru ifadə etsək, mənfəət normasıdır. Burada mənfəət həm faydalılıq, həm də gəlirlilik dərəcəsini bilavasitə ifadə edir. Hələ ilk dəfə XIX əsrdə Böyük Britaniyanın ən məşhur jurnallarından biri sayılan "Quarterly Reviewer" aylıq jurnalı yazırdı: "Bəşəriyyətdə təbiət boşluqdan daima qorxduğu və çəkindişi kimi, kapital da öz növbəsində mənfəətin olmamasından və eləcə də olduqca həddən artıq daha kiçik olmasından birbaşa qorxur".[2]. Ölkə iqtisadiyyatının birbaşa inkişafının qarşısını bilavasitə alan amillərin sistemli təhlili nəticəsində konkret olaraq o da məlum olur ki, mövcud iqtisadi inkişaf prosesinin daha da sürətli inkişafının əsasən qarşısında duran çox mühüm əngəllərdən biri də birbaşa korrupsiya ilə sıx bağlıdır.

Məlumdur ki, korrupsiya- ayrı-ayrı vəzifəli şəxsin özzünün müvafiq statusundan, birbaşa vəzifəsindən, adətən işlədiyi orqanın özəl səlahiyyətlərindən, eləcə də həmin mövcud vəzifə ilə öz səlahiyyətlərdən bilavasitə yaranan məxsusi imkanlardan uyğun olaraq istifadə edərək tamamilə qanunsuz formada maddi və digər mənəvi nemətlər, xüsusi imtiyazlar və eyni zamanda bir sıra güzəştlər əldə etməməklə həm fiziki və həm də hüquqi şəxslər vasitəsilə mövcud maddi və mənəvi nemətləri, əsasən də imtiyazların və müvafiq güzəştlərin təklif olunması, onların verilməsi və eyni vaxtda vəd edilməsi yolu ilə ümumilikdə vəzifəli şəxslərin tamamilə ələ alınmasıdır. Bütün bu

yuxarıda deyilənlərə əsasən, magistr dissertasiya işinin seçilmiş mövzusu olduqca aktualdır və sözügedən sahənin kompleks şəkildə tədqiq edilməsi üçün xüsusilə yeni bir yanaşma tələb olunur.

Çirkli pulların yuyulmasının nəzəri aspektləri.

Aparılan araşdırmalar bir daha onu göstərir ki, artıq müasir dünya iqtisadiyyatında mövcud “Çirkli pulların birbaşa yuyulması” – əsasən, qeyri-qanuni yolla əldə olunmuş gəlirlərin tamamilə leqallaşdırılması hesab edilən bir prosesdir. Burada xüsusən qeyri-qanuni gəlirlər dedikdə əsas olaraq narkotik maddələrin və silahların bilavasitə qeyri-qanuni yolla alverindən, onların qaçaqmalçılığından, eyni zamanda korrupsiyadan, eləcədə gizli iqtisadiyyatdan, həmçinin də şantajdan və birbaşa maliyyə dələduzluğundan tamamilə əldə olunmuş pul vasitələri tam şəkildə nəzərdə tutulur. Ölkə üzrə çirkli pulların yuyulması — öz növbəsində qeyri-qanuni yolla birbaşa əldə edilmiş mövcud maliyyə vəsaitlərinin əsasən "gizli iqtisadiyyat"dan xüsusi olaraq rəsmi iqtisadiyyata bilavasitə keçirilməsi və onlardan daha sonrakı növbəti mərhələdə açıq-aşkar şəkildə istifadə olunması.[4]. Bu cür prosesin rəsmi adı demək olar ki, müxtəlif "cinayət yolu ilə birbaşa əldə olunmuş küllü miqdarda pul vəsaitlərinin və ya müvafiq mülkiyyətin cinayət yolu ilə leqallaşdırılması"dır. Artıq bu vaxt mövcud pul vəsaitləri əsasən nəgd puldan birbaşa qeyri-nəgd olan (bank) puluna və yaxud da əksinə olaraq qeyri-nəgd puldan yəni (bank hesabı) olan nəgd pula tamamilə sərbəst qaydada çevrilə bilər. Təbii ki, söylənilənlər elə bir prosesdir ki məhz , onun nəticəsində müvafiq cinayət yolu ilə əldə olunmuş tamamilə ("çirkli") pul vəsaitləri qanuni yolla guya ("təmiz") olan vəsait kimi görünməyə başlanır. Bütün bu pulların yuyulması bilavasitə əməli bir cinayətdir və bütün bu sözügedən əməllərə görə Azərbaycan Respublikasında xüsusilə müvafiq olaraq birbaşa cinayət məsuliyyəti tam mənada nəzərdə tutulubdur. Son zamanlar bu cür cinayətkarlıqda, xüsusi ilə bir qayda olaraq, bilavasitə yalnız iri məbləğdə mövcud olan pul vəsaitlərinin əsasən yuyulmasında ciddi bir ehtiyac yaranır. Qeyd olunanlarla yanaşı onu da demək olar ki, bütün bu cür əməlin birbaşa cinayət sayılmasında əsasəndə yuyulan vəsaitlərin nə müvafiq həcmi və nədə ki, onların xüsusi məbləği heç bir rol oynamır. Çünki, onlar həm çirkli pulları qanuni olaraq bir fəaliyyət kimi görünməsinə bilavasitə təmin etmək və həm də ki, ən azından mövcud çirkli pulların əsas mənbəyini tamamilə gizlətmək məqsədilə sözügedən cinayətkarlar müxtəlif metodlardan və üsullardan eləcədə konkret vasitələrdən birbaşa istifadə edirlər. Demək olar ki, mövcud olan bu tip üsul və vasitələrdən birbaşa maliyyə və eləcədə qeyri-maliyyə, həmçinin də bilavasitə bank sektorunda istifadə edilir. Məlumdur ki, artıq dünya təcrübəsində çirkli pulların yuyulmasına qarşı tətbiq edilən mübarizə üsulları əsasən bir neçə məqsədlə həyata keçirilir. Onu da qeyd edək ki, bu işdə ilkin və son dərəcədə əsas məqsəd müvafiq ölkədə tamah niyyəti ilə birbaşa törədilən bütün cinayətlərin bilavastə qarşısının alınmasıdır. Burada vacib olan ikinci əsas məqsəd isə demək olar ki, artıq törədilmiş cinayətlərin birbaşa aşkar olunması və son olaraq talanmış nemətlərin xüsusən də öz qanuni sahiblərinə və eləcədə dövlətə qaytarılmasıdır.

Çirkli pulların yuyulmasının bəzi mexanizmləri: dünya praktikası.

Dünya praktikasında artıq **Çirkli pulların yuyulmasının məxsusi olaraq bəzi mexanizmləri mövcuddur:** 1) Məsələn, çirkli pulu yuyan hər hansı bir şəxs ancaq qanuni formada *fiktiv şirkət* yaratmaqla demək olar ki, hər ay müvafiq vergi orqanlarında sözügedən şirkətin fəaliyyəti nəticəsində bilavasitə getdikcə qazanılan daha yüksək gəliri göstərməklə və yaxud da vergi ödəməklə əlindəki toplanmış qeyri-qanuni pul vəsaitlərini tam şəkildə leqallaşdırır. Bütün bu pul vəsaitlərinin əsas mənbəyini tamamilə gizlətmək üçün əsasən bir neçə belə şirkətlərdə öz növbəsində yaradıla bilər ki, onlar da bir-biriləri ilə öz aralarında birbaşa alqı-satqı əməliyyatları qura bilər ki, bunlar da fiktiv müqavilələr əsasında mövcud pul vəsaitlərinin birbaşa mənbəyini gizlətsinlər. Sözügedən bu prosesləri eyni zamanda ofşor şirkətlərin bilavastə yaradılması vasitəsilə də bütün bunlara tam şəkildə nail olmaq mümkünlüyə çevirilir. 2) Başqa bir üsul isə əsasən qiymətli kağızlardır. 3) Ölkədə daşınmaz əmlakın realizasiyası vasitəsilə. 4) Xüsusilə qiymətli daş-qaşların birbaşa alınması yolu ilə. Qeyd edək ki, bu üsulun əsas üstünlüyü bilavasitə ondan ibarətdir ki, daha böyük məbləğdə pula çox kiçik bir brilliant daşı almaq mümkündür və təbii ki, onuda asanlıqla başqa bir ölkəyə özünə aparmaq və yaxud da daşımaq mümkündür. 5) Ölkədə daha geniş yayılan metodlardan biridə kommersiya bankları vasitəsilə birbaşa çirkli pulların

yuyulmasıdır. Buraya əsasən anonim hesabların bilavasitə açılması, eyni zamanda müxbir hesablardan birbaşa istifadə etməklə, eləcədə peşəkar vasitəçilərin müvafiq köməyindən istifadə etməklə övcud olan çirkli pulların tamamilə qərəzli şəkildə yuyulması həyata keçirilir.[6]. Son dövüdə bir sıra iqtisadi ədəbiyyatlarda mövcud çirkli pulların yuyulması prosesinin əsasən üç mərhələsi fərqləndirilir. Bunlardan birinci mərhələ xüsusi çirkli pulların əsasən maliyyə və eyni zamanda qeyri-maliyyə sektoruna müxtəlif vasitələrlə yerləşdirilməsi, eləcədə pulların qeyri-qanuni mövcud mənbəyini gizlətmək üçün müxtəlif formalı əməliyyatların həyata keçirilməsi, həmçinin də başqa sözlə müvafiq əməliyyat mərhələsi və məxsusi integrasiya mərhələsidir. Bir daha onu da qeyd edirəm ki, son dövüdə Milli Məclisdə «Ölkədə cinayət yolu ilə əldə olunmuş pul vəsaitlərinin və eləcədə digər əmlakın leqallaşdırılmasına və eyni zamanda terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı birbaşa mübarizə haqqında» müvafiq qanun layihəsini qəbul olunmuşdur.

Hər bir ölkədə “Çirkli pulların birbaşa yuyulması” məqsədilə mövcud daşınmaz əmlakın alınması olduqca nadir bir hadisə deyil. Artıq bir çox biznesmenlər müvafiq kapitalı leqallaşdırmaq üçün bilavasitə məhz bu metodlardan istifadə edirlər. Çünki, belə olan halda “Çirkli pulların yuyulması” ölkədə mövcud olan pulların kölgə iqtisadiyyatından birbaşa rəsmi iqtisadiyyata köçürülməsidir. Bütün bu, qanunsuz əldə edilmiş birbaşa vəsaitlərdən açıq şəkildə istifadə etməyə bilavasitə imkan verir. Burada olan mövcud proses belədir: yəni cinayət yolu ilə birbaşa əldə edilmiş pullar (terrorizm, korrupsiya və s.) bir sıra xarici dövlətlərdə yerləşən kommersiya bankların hesablarına köçürülür və təbii ki, oradan da biznes yatırımlarına çevrilərək bilavasitə leqal pul görüntüsü yaradır. Məhz, elə bu üsullada “Çirkli pulların yuyulması” birbaşa gəlirlərin həqiqi görünən mənbəyini gizlədir, eləcədə real sövdələşmələr bilavasitə saxta sövdələşmələr ilə tam şəkildə əvəz olunur, həmçinin sənədlər saxtalaşdırılır və bu zaman, əsasən 3-cü şəxslərin müvafiq sənədlərindən istifadə edilir. Hər bir ölkədə “Çirkli pulların yuyulması” üzrə mövcud prosesdə ofşorlardan demək olar ki, geniş şəkildə istifadə edilir, çünki bütün bank sistemində benefisarlara birbaşa anonimliyi və xüsusilə də məxfiliyi təmin olunur. Artıq son vaxtlar bir çox xarici təşkilatlar müvafiq “çirkli pulların yuyulması” prosesinə və eləcədə vergilərdən birbaşa yayınma hallarına qarşı çox ciddi şəkildə konkret tədbirlər həyata keçirilir.

Dünya üzrə bir sıra təşkilatların, xüsusi ilə də İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının mövcud söyləri nəticəsində 2014-cü ildə məhz İƏİT üzv olan ölkələrin iqtisadiyyatının daha da şəffaf olması üçün bir sıra vergilərdən birbaşa yayınma sxemlərinə bilavasitə əks təsir göstərən müxtəlif növ ciddi təşəbbüslər irəli sürülməklə müvafiq qaydada təkliflər verilmişdir. Artıq İƏİT-ə eyni zamanda AB-nin bir sıra dövlətləri də daxil olmaqla 34-dən çox ölkə daxildir.

Məlumdur ki, artıq dünyanın bir çox dövlətlərində hərtərəfli sənəd hazırlayaraq ümumilikdə BEPS-planının yəni, (Base Erosion of the Profit Shifting) tədbirlər paketinin tez bir vaxtda yerinə yetirilməsini bilavasitə təmin etmək. Burada əsasən “Öz müştərini özün tanı” ümumi proseduru – hazırda dünyanın bir çox bankları məhz bu prinsiplə işləyirlər yəni, (know your customer). Təbii ki, bütün bunlar öz növbəsində şübhəli gəlirlərin leqallaşması və eyni zamanda terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə birbaşa bağlı olan sövdələşmələrin müvafiq riskini azaldırlar. Kommersiya Bankları əsasən pulların cinayət məqsədilə istifadə edilməsindən tamamilə əmin olmaq üçün bütün pul vəsaitlərinin əsas mənbələri ilə ciddi şəkildə maraqlanırlar. Bu da onu deməyə əsas verir ki, məhz bütün Avropada mövcud olduğu kimi, eyni zamanda İspaniyada da hər hansı bir hesab sahibi bütün pul vəsaitlərinin əsas mənbəyini bilavasitə təsdiq etməli və əks təqdirdə onun hesabı konkret olaraq blok oluna bilər. Əsasən mövcud pul vəsaitlərinin birbaşa mənbəyini tələb etmək xüsusən İspaniyada artıq 1993-cü ildə bilavasitə qəbul olunmuş “Çirkli pulların birbaşa yuyulmasının konkret olaraq dayandırılması haqqında” müvafiq fikirlər qanunla təsbit edilmişdir. Burada hər bir şəxs 2 ildən bir həm rezidentlər və həm də qeyri-rezidentlər birbaşa qeydiyyatdan tutmuş əsasən də bank hesabına qədər olan bütün şəxsi məlumatlarını bir daha təzələməlidirlər. Artıq bunu demək olar ki, hamı, yəni həm Avropa ölkələri və həm də bütün Asiya vətəndaşları məcburi şəkildə etməlidirlər.

Məlumdur ki, son zamanlar “Öz müştərini tanı” devizi üzrə müvafiq tələblər demək olar ki, keyli mürəkkəbləşmişdir. Təbii ki, bu da mövcud Sanksiyalara görə, bəzi ölkələrin xüsusəndə

rusların xarici banklarda birbaşa maliyyə əməliyyatlarında olduqca ciddi çətinliklər yaratmışdır. Məhz “RosBiznesKonsalt”dan birbaşa verilən məlumata görə, artıq 2014-cü ildə bir çox xarici banklar mövcud kapital bazarının bilavasitə rusiyalı iştirakçılarından bütövlükdə sənədlər tələb etməyi tamamilə artırmışlar. Bu baxımdan demək olar ki, artıq dünyanın hər bir iri xarici bankında müvafiq müştərinin sanksiyaya hansı halda düşüb düşməyəcəyini bilavasitə izləyən belə bir bölmə fəaliyyət göstərir. Bütün bu ciddiləşmə prosesi xarici iqtisadi fəaliyyət həyata keçirən və eləcə də xarici hesabı olan müxtəlif sayılı rusiyalı rezidentlərə birbaşa şamil olundu. Elə buna görə də banklar əlavə olaraq, hər bir müştərinin şirkətdə işləyib-ışləmədiyini əks etdirən sanksiyalar altında olduğunu bilavasitə təsdiqləyən müvafiq sənədlər tələb etmə imkanına sahibdirlər. Məsələn, əvvəllər müştəri üçün hesab açılması zamanı tam olaraq “Öz müştərini tanı” adlı proseduru bir ay müddətində davam edirdi. Artıq hal-hazırda bu prosedur müvafiq olaraq hər 3 aydan bir demək olar ki daha çox ləngiyir.

Dünyada çirkli pulların yuyulmasının Böyük Britaniya üsulu

Dünyada Böyük Britaniya üsulu ilə çirkli pulların yuyulması ilə birbaşa mübarizə: Artıq Böyük Britaniya kapitalın ölkədən çıxarılması baxımından dünyanın ən populyar ölkələrdən birinə çevirilmişdir. Bütün bununla yanaşı, burada hələ də şübhəli kapitalla birbaşa mübarizəyə qarşı olduqca ciddi qanunlar uyğun şəkildə fəaliyyət göstərir. Demək olar ki, bu ölkədə artıq 1,5 milyondan çox trastlar mövcuddur. Adətən, onlar miras prosedurlarını bilavasitə asanlaşdırın və vergi qoymanı daha da optimallaşdıran prosedurlardan birbaşa istifadə edirlər. Son vaxtlar Transparency Internationaldan verilən müxtəlif məlumatlara görə, artıq Londonda olan hesabla təqribən 37 000 daşınmaz əmlak obyekt Xüsusi Britaniya Vircinya adalarında, eləcə də Gernsidə, həmçinin Cersidə, əsasən də Men və başqa yerlərdə birbaşa qeydə alınmış müvafiq ofşor şirkətlərə məxsusdur.

Hər hansı bir ölkədə “çirkli pulların” birbaşa yuyulması və eləcə də terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə bilavasitə mübarizəyə yönəldilmiş əsasən 5 qanunvericilik aktı tam olaraq fəaliyyət göstərir. Məhz bu qanunlara görə, birbaşa çirkli pulların yuyulması qanunvericilikdə əsasən 14 il həbs və eləcə də cərimə ilə cəzalandırılır ki, bu zaman həmin cəriməni hakim özü təyin edir. Hər hansı bir bank əməkdaşı və yaxud da ümumilikdə investisiya kompaniyasının əməkdaşı mövcud olan bütün şübhəli transaksiyalar haqqında birbaşa məlumat verməlidir. Əgər o bunu etməzsə, əks təqdirdə onu xüsusi cərimə və eyni zamanda 7 il həbs cəzası gözləyə bilər. Həqiqətən də, əgər şirkətin direktoru olduqca şübhəli sövdələşmələri bilavasitə izləmək prosedurunu düzgün təşkil etməyibsə, ona ümumilikdə 2 il həbs cəzası və eləcə də cərimə düşür. Məlumdur ki, başqa ölkələrdən fərqli olaraq məhz Böyük Britaniyada “çirkli pulların” birbaşa yuyulması ilə bağlı hər hansı bir hüquq pozuntuları nəinki çox ciddi bir cinayət sayılır, eyni zamanda Böyük Britaniya sistemində mütəmadi yoxlanılan vəsaitlərin birbaşa ölçüsündə heç bir məhdudiyyət yoxdur. Burada maliyyə transaksiyaları bəzən çirkli pulların yuyulması üçün bir sıra tipik əlamətlərə tamamilə malik olmaya bilər, və bütün bunlarla bağlı Britaniya qanunları buna bilavasitə “çirkli pulların” yuyulması kimi mövcud qaydada baxa bilər. Eyni vaxtda qeyd edək ki, məsələn, Böyük Britaniyada bir günə hər hansı bankda müvafiq hesab açmaq heç cür mümkün deyil və Bank öz müştərisini adətən bir həftə ərzində tm şəkildə yoxlayır.

Adətən hər hansı bir Bankda müvafiq hesab açarkən həmişə müştərilərin xaricdən müəyyən məqsədlə pul köçürülərkən həmin pulların birbaşa mənbəyini təsdiqləyən, eləcə də notarial qaydada təsdiq edilmiş vergi sənədləri və eyni zamanda daşınmaz əmlakın bilavasitə satılması haqqında təqdim edilən müqavilələr ciddi şəkildə yoxlanılır. Onu da qeyd edək ki, “RBK” məlumatına görə tətbiq olunan sanksiyalardan sonra adətən banklar təkrar olaraq yenidən due diligence edirlər. Bütün bu birbaşa təkrar yoxlama proseduru təkcə Böyük Britaniyada olan və yaşayan bütün rusiyalıların hesablarına şamil edilmir. Eyni zamanda bu cür sorğular adətən bir neçə milyonlarla vahid formada dolları olan və daha yüksək riskli müştərilərə də birbaşa aid olunur. Artıq dünyada FATF standartlarına uyğun olaraq, bir sıra yüksək riskli müştərilərə və siyasətçilərə, həmçinin məmurlar və yüksək hərbi rütbəli, eyni zamanda dövlət şirkətləri və top menecerlər, xüsusi də onların bilavasitə yaxınları və həm də qohumları aiddir. Burada müştəriləri lazımi qədər yoxlamayan banklar nəinki öz reputasiyaları, həm də müvafiq maliyyəsi ilə birbaşa risk edirlər. Eyni

zamanda, "The Times" 2015-ci ildə yazırdı ki, Londonun elit "The London City Island" yaşayış kompleksindəki çoxmərtəbəli binalardakı mənzillərin sahiblərinin əksəriyyəti xaricilərdir. Məsələn, yaşayış kompleksindəki yeni istifadəyə verilən 29 mərtəbəli, 289 mənzilli binada mənzillərin cəmi ikisi Böyük Britaniya vətəndaşına məxsusdur. Bu binadakı qalan mənzillər Çin, Yaponiya, Zimbabve, Azərbaycan da daxil olmaqla 18 xarici ölkənin vətəndaşları tərəfindən alınıb. Bildirilir ki, Londonda mənzil alan oliqarxlar və xarici məmurlar onları əsasən Britaniya Vircin adalarında qeydiyyatdan keçmiş bir sıra ofşor şirkətlərin adlarına rəsmiləşdirirlər. Bu səbəbdən onların əsl sahibinin kimliyini bir çox hallarda müəyyənləşdirmək mümkün olmurdu. Yeni qanunlara görə isə, Londonda dəbdəbəli müllərə və mənzillərə sahib olanların öz kimliklərini gizlətmək qadağandır.

Britaniya hakimiyyəti ötən həftə qüvvəyə minmiş və mütəşəkkil cinayətkarlığa, korrupsiyaya qarşı mübarizəni nəzərdə tutan yeni qaydalar əsasında da oliqarxları hədəfə alacaq. Böyük Britaniya ərazisində dəbdəbəli həyat tərzini keçirən və korrupsiyada şübhəli sayılan zəngin xarici vətəndaşlar bu sərvətin mənbəyini əsaslandırmağa olacaqlar. Virtualaz.org yazıb ki, bu barədə Britaniyanın təhlükəsizlik naziri Ben Uolles "The Times"-ə bildirib.

Məlumatlara görə, bu qaydalar Böyük Britaniyanın nəzarət orqanlarına 70 min dollardan yuxarı dəyəri olan şübhəli aktivlərin sahibinin həmin pulun mənbəyini lazımi qaydada izah etməyə qədər əmlakla həbs qoymağa imkan verir. Bildirilir ki, bu yoxlamalar Rusiya, Çin və Yaxın Şərqdən olan investorlara tətbiq ediləcək. Söhbət Londonda daşınmaz əmlakla milyard dollar sərmayə qoyan oliqarxlardan gedir. Ben Uolles qeyd edib ki, Rusiyadan xarici banklar, o cümlədən Britaniya bankları üzərindən on milyardlarla dollarlar xaricə çıxarılıb. Britaniyanın mütəşəkkil cinayətkarlıq üzrə Milli agentliyinin məlumatına görə, bu ölkə üzərindən hər il orta hesabla 127 milyard dollar "yuyulur". Lakin agentlik bu rəqəmi də aşağı sayaraq ehtimal edir ki, Britaniya ofşorları üzərindən yuyulan çirkli pulların məbləği bundan da çox ola bilər. Global Financial Integrity beynəlxalq təşkilatının qiymətləndirməsinə görə, Rusiya Çindən sonra dünyada əsas qeyri-leqal maliyyənin "təminatçısıdır". 2012-ci ildə Rusiyadan qeyri-leqal vəsaitlərin axını 123 milyard dollar, 2003-2012-ci illərdə təxminən 1 trl. dollar məbləğində olmuşdur. Rusiya Mərkəzi Bankının məlumatlarına əsasən, 2014-cü ildə Rusiyadan təmiz kapital axını 150 mild dollar həyata keçirilmişdir ki, bu da 2013-cü ildəkindən təxminən 2,5 dəfə çoxdur (61 mlrd.). Daha çox maliyyə axını payızda olmuşdur ki, bu da Rusiyaya görə növbəti sanksiyaların tətbiq edilməsi ilə əlaqədar olmuşdur. 2014-cü ildə uzaq xarici ölkələr arasında ən çox Rusiyadan İsveçrəyə (10,3 mlrd.), ABŞ-a (4 mlrd.), Böyük Britaniyaya (3,9 mlrd.) dollar vəsait köçürülmüşdür. Rusiyada 2001-ci il 07 avqustdan "Cinayət yolu ilə əldə olunmuş və terrorizmin maliyyələşməsindən gələn gəlirlərin leqallaşmasına (yuyulması) qarşı əks tədbirlər haqqında" 115-F3 Federativ qanun fəaliyyət göstərir. Bu qanuna görə, 600 000 rubldan çox istənilən əməliyyat haqqında və dəyəri 3 milyondan çox daşınmaz əmlak sövdələşməsi haqqında bank əməkdaşları daşınmaz əmlak agentliyinə, sığorta şirkətinə və ya rosfınmonitorinqə məlumat verməlidir.[7]. Onlar, həmçinin maliyyə əməliyyatları haqqında məruzə etməyə məcburdurlar. Hüquqşünas Çabalina Tranio deyir ki, əgər ÇXDR və ya İranla qiymətli kağızlar əməliyyatı, köçürmə və ya hesablara köçürmə, kredit təklifi və alınması olubsa, bu haqda məlumat verməlidirlər. Bundan başqa, qanun banklarda pasportsuz hesab açmağı, eləcə də 30 000 rubldan çox pul köçürməyi, 15 000 rubldan çox valyuta almağı qadağan edir. Rusiyada pulların yuyulması Rusiya Federasiyası Cinayət Məcəlləsinin 174.1 maddəsi ilə cinayət hesab olunur. Maksimal cəzaya 7 il azadlıqdan məhrumetmə, 1 mln. rubl cərimə daxildir.[8]. Cəza hər iki tərəfə şamil olunur: həm alan və həm də satan məsuliyyətə cəlb olunur. Rusiyada xarici kapitalların çıxarılması istiqamətində yeni tədbirlər fəaliyyətə başlayır. Nəzarətdə olan Xarici Şirkətlər haqqında qanuna görə, 2015-ci il yanvarın 1-dən sahibkarlar özlərinin xaricdə olan aktivləri haqqında informasiya verməli, xaricdə toplanan gəlirindən vergi ödəməlidirlər. NXŞ – bu, Rusiya Federasiyasının vergi rezidentləri olmayan fondlar, trastlardır ki, onların nəzarətdəciləri də Rusiya rezidentləridir. İri rus biznesmenlərinin çoxu holding şirkətlər vasitəsilə aktivlərə sahibdirlər. Məsələn, Forbes xəbər verir ki, V.Potanın 8 Kipr şirkəti vasitəsilə Norilsk Nikelinin səhmlərinə malikdir. M.Fridman Lüksemburqda qeydiyyatdan keçən strukturlar vasitəsilə Alfa bankın səhmlərinə malikdir.[9]. Qanunla problem olmaması üçün biznesmenlərin çoxu xaricdə daha

çox vaxt keçirməyə çalışırlar ki, rus rezidenti olmasınlar. Qeyri-rezidentlərə isə qanun aid deyil. Beləliklə, Timçenko və Kontor İsveçrədə, Baturina Londonda vergi verirlər.

NƏTİCƏ

Məlumdur ki, ölkənin gizli iqtisadiyyatı dedikdə, bu ölkəyə məxsus olan iqtisadiyyatın həm dövlətdən və həm də bilavasitə cəmiyyətdən gizlədilən hissəsi, həmçinin də birbaşa dövlətin nəzarət və müvafiq uçot siyasətindən tamamilə kənarda qalan yekun bir hissəsi başa düşülür. Burada demək olar ki, gizli iqtisadiyyata ölkədə mövcud olan gölgə iqtisadiyyatı kimi də yanaşmaq olar. Adətən gizli iqtisadiyyat birbaşa iqtisadiyyatda müşahidə olunmayan, eyni zamanda rəsmi qeydiyyatda düşməyən bir sıra hissələri özündə birləşdirir. Təbii ki, bu da öz növbəsində bütünlüklə iqtisadiyyatı demək olar ki əhatə edə bilmir. Bütün bunlar da onu göstərir ki, ölkədə iqtisadiyyatın elə sahələri vardır ki, məhz elə bu sahələr dövlətin birbaşa nəzarətindən tamamilə kənarda qalma imkanını itirir.

Beləliklə də, gizli iqtisadiyyat anlayışı ilə bilavasitə bağlı olan bir sıra tədqiqatlarda olduqca daha çox mübahisə doğuran xüsusi məqamlardan biri də əsasən korrupsiya ilə rüşvətin birbaşa gizli iqtisadiyyat anlayışı adı altında vahid bir müstəvi çərçivəsində rolunun bilavasitə aşkar olunmasıdır. Son zamanlar müvafiq mənbələrin geniş təhlilindən aydın olur ki, artıq Dünya Bankı tərəfindən birbaşa verilmiş və demək olar ki, ən çox yayılmış tərif hesab edilən “vəzifə səlahiyyətindən əsasən öz şəxsi mənafeyi üçün birbaşa sui-istifadə” ifadəsindəki korrupsiya (corruption), eləcədə “vəzifə səlahiyyətindən tamamilə sui-istifadə sayəsində bilavasitə əldə edilən maddi qarşılıq” kimi geniş mənasındakı əsas rüşvət (bribe) və eyni zamanda konkret bir fəaliyyət olaraq birbaşa rüşvətxorluqla (bribery) mövcud gizli iqtisadiyyatın müxtəlif fenomenlər olduğunu əsasən irəli çəkən bir sıra tədqiqatçılarla bərabər, həmçinin ayrı-ayrı səbəblər gətirərək bütün bunların birbaşa gizli iqtisadiyyat məfumuna tamamilə daxil olunmasını əlində bayraq kimi tutan tədqiqatçılar da mövcuddur [10].

Sonunda qeyd etmək istədik ki, ümumilikdə gizli iqtisadiyyatın müasir baxışlarına eyni zamanda makroiqtisadi yanaşmanın birbaşa tərəfdarları olan bir sıra tədqiqatçılar da mövcud korrupsiyanın demək olar ki, heç də hər vaxt lazımı gəliri təmin etmədiyini, eləcədə rüşvət şəklində yaratdığı müvafiq gəlirin də hansısa tamamilə yeni yaradılan məxsusi bir əlavə dəyərin heç də qarşılığı sayılmır, çox vaxt xüsusi olaraq məmurlar təbəqəsinə istiqamətlənmiş hər hansı bir yeni növ maliyyə üzrə transfert olmağını bilavasitə qeyd edərək, bütün bunların gizli iqtisadiyyat anlayışına heç bir aidiyyəti olmadığını təsdiq etməyə çalışırlar. Əsasən bir sıra qlobal iqtisadi sistemlərdə mövcud olan gizli iqtisadiyyatın hərtərəfli təhlilində əsas diqqəti çəkən vacib anlayışlardan biri də məhz demək olar ki gizli iqtisadiyyatın bilavasitə cəmiyyət qiymətləndirilməsinin düzgün müəyyən edilməsidir. Çoxcəhətli araşdırmalarımızdan da bəlli olur ki, həqiqətən də gizli iqtisadiyyatla bağlı olan müxtəlif tədqiqatların əsas hissəsini, eləcədə həmin sektordakı ümumi işlərin tamamilə böyüklüyünü tam olaraq aşkar etməyə və eyni zamanda onu iqtisadiyyatın digər parametrləri ilə birbaşa müqayisə etməyə konkret şərait formalaşdıran cəmiyyət dəyərləndirməsinin bilavasitə həyata keçirilməsi demək olar ki, təşkil etməkdədir. Bütün bunların müqabilində gizli iqtisadiyyatın əsasən sistemli şəkildə tədqiqinə bilavasitə başlanıldığı ilkin vaxtlarda həyata keçirilən kompleks tədqiqatların ümumilikdə demək olar ki, bir çoxunun sözügedən sektorun cəmiyyət qiymətləndirməsinə birdəfəlik bağlılığı, xüsusən də bir növbəti yeni mərhələdə, həmçinin də bütün gizli iqtisadiyyat üzrə mövcud tədqiqatçıların bu ya da digər formada müvafiq problemin qeyd olunan birbaşa aspektinə toxunduğuna bilavasitə nəzər yetirsək onda tam aydınlığı ilə görə bilərik ki, müasir gizli iqtisadiyyat nəzəriyyəsinin hazırkı inkişaf səviyyəsinə çatmağında bütün dünya tədqiqatçıları arasında aidiyyəti sektorun həcmi tamamilə aşkar etmək marağı olduqca həlledici rola malik olmuşdur.

Aparılan tədqiqatların məntiqi yekunu olaraq gizli iqtisadiyyatın ölkə üzrə cəmiyyət dəyərləndirməsi ilə bilavasitə bağlı olan tədqiqatlar, öz növbəsində nəinki təkcə gizli iqtisadiyyat nəzəriyyəsinin daha sürətli inkişafına və ümumi fəaliyyətinə şərait yaratmış, eləcədə ümumilikdə mövcud iqtisadi nəzəriyyənin, daha doğrusu da ən çox onun birbaşa makroiqtisadiyyat hissəsinin son dərəcədə inkişafında da yeni və olduqca müasir bir keyfiyyət mərhələsi açmağa səbəb oldu. Bu

da ki, artıq 1970-ci illərdən başlayaraq, əsasən iqtisad elmində mövcud olan bütün iqtisadi hadisələrin və eləcə də proseslərin kəmiyyət dəyərləndirməsinin daha da aparılmasına və eyni zamanda əldə edilən kəmiyyət göstəriciləri nəzdində xüsusən nəzəriyyə və praktikanın birbaşa uyğunluğunun kompleks şəkildə yoxlanılmağını bilavasitə nəzərdə tutan kəmiyyət metodlarının tətbiqini bir qədər də genişləndirmiş və sonunda gerçək həyatda ümumiyyətlə qarşılığı tapılmayan həddən artıq çoxlu sayda nəzəriyyələrin tamamilə yenilərilə əvəzlənməsi yeni bir həyata qədəm qoyub.

Doğrudan da aparılan tədqiqatlardan bir daha aydın olur ki, həmin dövrdən etibarən, bir sıra daha zəif inkişaf etmiş və eləcə də inkisaf etməkdə olan mövcud dövlətlər, get-gedə bir qədər sonra isə artıq keçid iqtisadiyyatı hökm sürən dövlətlər təbii ki, bir tərəfdən müvafiq iqtisadi hadisə ilə birbaşa proseslərə institutsional çatışmamazlıqlar və yetərsizliklər ucbatından birbaşa nəzarət edə bilmədiyi vaxtlar, digər tərəfdən isə gizli sektorun bilavasitə varlığı ilə bunları müvafiq statistik göstəricilərə çevirməkdə olduqca daha ciddi çətinlik çəkməyə davam etdilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq 2007-cı il 23 may tarıxlı 2198 №-lı mövcud Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş "Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik üzrə konsepsiyası".
2. "Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə üsulları haqqında" Respublikanın əsas qanunu. Bakı şəhəri, 01. yanvar 2005-cı il sayılı №580-IIQ.
3. B.M. Atəşov. "Azərbaycanda iqtisadi təhlükəsizlik problemləri: əsasən gizli iqtisadiyyatın və eləcə də korrupsiyanın cılovlanmasına aid olan bəzi mulahizələr". 492 səh. Bakı şəhəri.
4. Z.M. Hacı. "Birbaşa çirkli pulların qeyri-qanuni yuyulması". 236 səh., Bakı şəhəri.
5. M.X. Meybullayev və başqaları "İqtisadi nəzəriyyə" üzrə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin ümumi dərsləri. Çarşıoğlu. 691 səh. Bakı şəhəri.
6. Латов Ю. А., и другие "Теневая Экономика". Город Москва: Норма-2006. Стр.57
7. <http://www.worldbank.org/>.
8. <https://www.cia.gov/>
9. <http://www.weforum.org/>
10. <http://www.doingbusiness.org/>

Агамалиев М.А., Мурадов Ю.М., Османов В.А.

Специальные механизмы отмывания денег в мире

Резюме

Основной целью исследования является исследование теоретических аспектов влияния прямого отмывания денег на прямую макроэкономику в современной экономической среде путем изучения теоретических аспектов макроэкономической ситуации в нашей стране, детального изучения ее современного уровня развития в республике, а также выявления современных проблем, а также выявления сложных проблем решения проблем в целом. различные техногенные препятствия на пути развития экономики страны, изучение современных мировых воплощений в этой статье, а также пути совершенствования основных методов отмывания денег и способов их немедленного устранения. Работа выполнена на основе систематического анализа, логического анализа и статистического анализа. В результате исследования нынешнее состояние системы отмывания грязных денег в стране было изучено путем изучения мировоззрения, и в последние годы был предпринят ряд успешных шагов по укреплению системы отмывания грязных денег в мире, и существующая законодательная база была улучшена. С другой стороны, анализ текущей ситуации показывает, что охват и интенсивность программ по отмыванию в странах мира являются неудовлетворительными, и были сделаны некоторые предложения по устранению существующих проблем в этом направлении, и была исследована деятельность системы по влиянию прямого отмывания денег на прямую макроэкономику. Облегчение исследований:

требует более детальной практики. Практическая значимость исследования заключается в том, что представленные в статье предложения и предложения могут оказать существенное влияние на разумную и эффективную организацию отмывания денег странами мира и могут привести к более серьезным шагам по предотвращению отмывания грязных денег в нашей стране. Научные инновации и оригинальность исследования. Изучены направления совершенствования системы отмывания грязных денег во всем мире, даны рекомендации и рекомендации.

Ключевые слова: грязные деньги, теневая экономика, коррупция, фиксированная компания, легализация доходов.

Agamalyev M.A., Muradov Y.M., Osmanov V.A.
Special mechanisms of world money laundering
Abstract

The main purpose of the research is to investigate theoretical aspects of the effects of direct money laundering on direct macroeconomics in the modern economic environment by studying theoretical aspects of the macroeconomic situation in our country, the detailed study of its current level of development in the republic, as well as the identification of contemporary problems, as well as identifying complex problems of solving the problems in general. various man-made obstacles to the development of the country's economy, the study of modern world embodiments in this article, and ways to improve the basic methods of money laundering and the methods of their immediate removal. The research work has been implemented on the basis of systematic analysis, logical analysis, and statistical analysis. As a result of the research, the current state of the country's dirty money laundering system has been studied by studying the worldview, and a number of successful steps have been taken in recent years to strengthen the system of dirty money laundering in the world and the existing legislative framework has been improved. On the other hand, the analysis of the current situation shows that the coverage and intensity of laundering programs in the world countries are not satisfactory and some suggestions have been made to eliminate existing problems in this direction and the activity of the system for the effect of direct money laundering on direct macroeconomics has been investigated. Research relief: requires a more detailed practice. The practical significance of the research is that the suggestions and suggestions presented in the article can have a significant impact on the reasonable and effective arrangement of the laundering of money laundering by the countries of the world and can lead to more serious steps to prevent the laundering of dirty money in our country. Scientific innovation and originality of the research: Directions for improving the system of dirty money laundering around the world have been studied, recommendations and recommendations have been given.

Key words: dirty money, shadow economy, corruption, fixed company, legalization of revenues.

Daxil olub: 11.08.2019